

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף כה

משנה: נטמא הקומץ והקריבו, הציץ מרצה: והקרבת כשר, והשיריים של המנחה נאכלים. אבל אם יצא הקומץ מחוץ לעזרה הוא נפסל ב'יוצא', ואם הקריבו אין הציץ מרצה עליו. כי הציץ מרצה רק על 'טמא' ולא על 'יוצא'.

נמרא: תנו רבנן: נאמר לגבי הציץ "וְהָיָה עַל מִצַּח אֶהְרֶן, וְנָשָׂא אֶהְרֶן אֶת עֹון הַקֹּדְשִׁים", על איזה עוון שיארע בקרבן הציץ מרצה (ו'נושא' ומכשיר אותו)?

אם תאמר שעל עוון 'פיגול' (= שהכהן חשב לאוכלו מחוץ למקומו הראוי לו), והרי נאמר במפורש שהציץ לא מרצה על זה ("המקריב אותו לא יחשב"). ואם תאמר על עוון מחשבת 'נותר' (= שחשב לאוכלו לאחר זמנו הראוי לו), גם על זה נאמר שהציץ לא מרצה ("לא ירצה").

אלא בהכרח שהציץ מרצה על עוון של הקרבת קרבן טמא של יחיד. והטעם, לפי שמצאנו שטומאה הותרה בציבור, ולכן מסתבר שיש קולא נוספת בטומאה שהציץ מרצה אף על קרבן יחיד שנטמא.

קושיא: מתקיף לה רבי זירא: אולי הפסוק בציץ, מלמד שהציץ מרצה על עוון 'יוצא'. דהיינו חלק מהקרבן שיצא מחוץ לעזרה שמותר להקריבו. והטעם, בגלל שאיסור 'יוצא' הותר מכלל איסורו ב'במה'. דהיינו כשהמשכן היה בנוב ובגבעון, לא היה פסול של 'יוצא' כי לא היו שם מחיצות.

תירוץ: אמר ליה אביי: נאמר בציץ "והיה על מצחו תמיד, לרצון להם לפני ה'". הציץ מרצה על עוון שהוא "לפני ה'" דהיינו שהוא קורה בתוך העזרה, וזהו עוון טומאה. אבל אינו מרצה על עוון שקורה מחוץ לעזרה וזהו עוון 'יוצא'.

קושיא: מתקיף לה רבי אילעא: אולי הפסוק בציץ מדבר על עוון עבודת הכהן ביד שמאל, שהציץ מרצה עליו. והטעם, כי עבודה בשמאל הותרה מכלל האיסור ביום

הכפורים. והיינו בעבודת הקטורת, הכהן גדול מחזיק את המחתה בימין ואת הכף בשמאל.

תירוץ: אמר ליה אביי: נאמר בציץ "וְנִשָּׂא אֶהָרֵן אֶת עֹון הַקְּדָשִׁים", דהיינו עוון שהותר בציבור, הציץ מרצה עליו ביחיד (כמ טומאה). אבל החזקת הכף ביום הכיפורים בשמאל איננה עוון, כי לכתחילה כך מצותה להחזיקה ביד שמאל.

תירוץ נוסף: רב אשי אמר: אי אפשר לומר שהציץ מרצה על עוון עבודת הכהן בדי שמאל, כי בפסוק של ציץ כתוב "וְנִשָּׂא אֶהָרֵן אֶת עֹון הַקְּדָשִׁים" דהיינו הקרבנות (וכגון שנטמאו), ולא את עוון "המקדישים" דהיינו הכהנים העובדים את העבודה ומקדשים את הקומץ (כגון שקידשו בקמיצה ביד שמאל).

קושיא: אמר ליה רב סימא בריה דרב אידי לרב אשי: אולי הפסוק בציץ מדבר על עוון של קרבן בעל מום, והטעם כי האיסור הותר מכללו אצל עופות. שהרי אין דין 'תם' (= ללא מום) ולא דין 'זכר' בקרבן עוף!

תירוץ: אמר ליה: נאמר במפורש בפרשת בעל מום שהציץ לא מרצה על כך. כי נאמר "לא ירצה" ונאמר "כי לא לרצון יהיה לכם".

*

תנו רבנן דם שנטמא: דם שנטמא ואסור לזורקו על המזבח, אם זרקו במזיד הקרבן 'לא הורצה', כלומר הקרבן נפסל מלאכול את בשרו. אבל בשוגג הקרבן כשר לאכילה. טעם הדבר, כי מדאורייתא הציץ מרצה על הטומאה בכל מקרה, אבל רבנן קנסו במזיד שלא לאכול את הקרבן.

וכל זה בקרבן יחיד, אבל בקרבן ציבור בין בשוגג בין במזיד הורצה.

וכל זה ביהודים, אבל בקרבן של גויים, בין במזיד (= שעשה ברצון), ובין בשוגג (= שלא ידע שקרבן מקבל טומאה), ובין באונס (= שהקרבן נטמא בעל כרחו) לא הורצה כלל. (וחייב הגוי להביא קרבן אחר לקיים את נדרו). והטעם כי לגבי הריצוי של הציץ על הטומאה נאמר "וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תְּמִיד לְרִצּוֹן לָהֶם", דהיינו זוקא ליהודים ולא לגויים.

קושיא: ורמיניה. על מה הציץ מרצה? על הדם ועל הבשר ועל החלב שנטמא בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון בין ביחיד בין בציבור: כברייתא הזו כתוב שאפילו ביחיד הציץ מרצה על מזיד (ולא קנסו אותו רבנן). וזה שלא כמו חברייתא הקודמת!

תירוץ: אמר רב יוסף – לא קשיא הא ר' יוסי הא רבנן: כאמור, לכו"ע הציץ מרצה גם על מזיד של יחיד. אבל נחלקו חברייתות האם רבנן קנסו אותו שהבשר ישאר טמא והציץ לא ירצה עליו, או לא.

והמחלוקת הזו, היא המחלוקת של רבנן ורבי יוסי לגבי מפריש תרומה מהטמא על הטהור, האם רבנן קנסו אותו שתרומתו אינה תרומה, או שלא קנסו אותו. כדלהלן.

דתינא אין תורמין מן הטמא על הטהור: אין מפרישים תרומה מפירות טמאים על פירות טהורים, כיון שמפסיד את הכהן (שהפירות שהפריש הם תרומה ועליו לתת אותם לכהן, אבל לכהן אסור לאוכלם מחמת טומאתם). ואם הפריש בשוגג, תרומתו תרומה. אבל במזיד, נחלקו רבנן ורבי יוסי האם תרומתו תרומה, או שרבנן קנסו אותו שאין תרומתו תרומה והפירות שהפריש עליהם נחשבים לחולין וצריכים הפרשה מחדש. [ונחלקו הדעות במסכת יבמות לגבי התרומה עצמה שהפריש, האם היא טבל או שהיא נשארת תרומה].

ואם כן חברייתא הראשונה האומרת שהציץ לא מרצה על מזיד של יחיד, סוברת כרבנן שקונסים אותו. והברייתא השניה סוברת כרבי יוסי שלא קונסים אותו.

דחייא: אימר דשמעת ליה לר' יוסי דלא קניס דמרצה ציץ על אכילות מי שמעת ליה? כל מה שלמדת מהברייתא בתרומה, זה שרבי יוסי סובר שלגבי מפריש מטמא על טהור רבנן לא קונסים אותו. אבל מניין לך שגם לגבי ציץ סובר רבי יוסי שלא קונסים אותו? והרי מהברייתא הבאה מוכח שלא כן!

קושיא: והתניא ר' אליעזר אומר הציץ מרצה על אכילות, רבי יוסי אומר אין הציץ מרצה על אכילות: רבי יוסי סובר שהציץ לא מרצה על החלקים של הקרבן הנאכלים. ניש לציין שכל המחלוקת היא על חלקים של הקרבן שנאכלים, אבל חלקי הקרבן שעולין למזבח לכו"ע הציץ מרצה עליהם.

ואם כן אתה לא יכול להעמיד את הברייתא השניה האומרת שהציץ מרצה 'על הדם ועל הבשר ועל החלב שנטמא' כרבי יוסי!

תירוץ: איפוך רבי אליעזר אומר אין הציץ מרצה על אכילות רבי יוסי אומר הציץ מרצה על אכילות: תהפוך את הדעות בברייתא האחרונה שהבאנו. ואם כן רבי יוסי סובר שהציץ כן מרצה על אכילות. וממילא ניתן להעמיד את הברייתא השניה (הסוכרת שהציץ מרצה על יחיד במזיד גם בבשר) כרבי יוסי.

קושיא: מתקיף לה רב ששת, ומי מצית אפכת לה? האם אתה יכול להפוך את הדעות (ולומר שרבי יוסי סובר שהציץ מרצה על אכילות)? והרי קשה על כך מהברייתא הבאה.

שואלת הברייתא: יכול בשר שנטמא: אולי בשר שנטמא לפני זריקת הדם של הקרבן, ואכלו אדם טמא לפני זריקת הדם, יהא חייב עליו כרת משום אכילת בשר בטומאה? (הנושא כאן הוא אדם טמא שאוכל בשר קודש לפני זריקת הדם, ולא דוקא במקרה שהבשר טמא).

ומשיבה: תלמוד לומר "כל טהור יאכל בשר, והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה": מהסמיכות של "כל טהור יאכל בשר" לאיסור אכילת בשר בטומאה, אנו לומדים שרק בשר 'הניתר לטהורין' חייבין על אכילתו בטומאה, דהיינו רק בשר שמותר באכילה לאנשים טהורים, וזהו בשר שנזרק דמו. אבל בשר שלא נזרק דמו ואינו מותר באכילה לטהורים, אין חייבים על אכילתו בטומאה.

שואלת הברייתא: או אינו אלא נאכל לטהורין וכו': אולי נלמד מהפסוק הזה שרק בשר שנאכל בפועל לטהורים חייבים על אכילתו בטומאה, אבל בשר שאינו נאכל לטהורים אין חייבים על אכילתו בטומאה, למרות שהוא 'ניתר לטהורים'. ולכן אני אמעט את הבשר 'הלן' (- שעבר עליו לילה ונעשה 'נותר') וה'יוצא' (- שיצא מחוץ למחיצתו) שאינם נאכלים לטהורים, למרות שהם 'הותרו לטהורים' כי הלינה והיציאה נעשו לאחר שנזרק הדם.

ומשיבה: תלמוד לומר "אשר לה" ריבה: המילים "אשר לה" בפסוק הנ"ל מרבות טמא האוכל בשר לן ויוצא שחייב כרת.

שואלת הברייטא: **יכול שאני מרבה את הפיגולין ואת הנותרות:** אם כן נרבה גם את בשר 'פיגול' (= שחשב בעבודתו לזרוק את דמו חוץ לזמנו או לאכול אותו חוץ לזמנו), ובשר 'נותר', שהאוכלם בטומאה חייב!

הגמרא עוצרת ושואלת: **נותרות היינו לן? אלא אף הפיגולין כנותרות:** 'נותר' זה אותו הדבר כמו 'לן', שכבר למדנו לרבות אותו! אלא כוונת הברייטא שנרבה גם 'פיגולין' כמו שריבינו 'נותרות'.

הברייטא ממשיכה ומשיבה: **תלמוד לומר "מזבח השלמים" מיעט:** כי אנו דורשים "מזבח" מקצת מהזבחים, ולא כל הזבחים. שואלת הברייטא: **ומה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו? ומשיבה:** **אחר שריבה הכתוב ומיעט, אמרת מרבה אני את אלו שהיתה להן שעת הכושר, ומוציא אני את אלו שלא היתה להן שעת הכושר:** בגלל שיש לנו בפסוק מיעוט וריבוי, אני מרבה את המקרים שהיה לבשר שעת הכושר, דהיינו 'לן' ו'יוצא' שנזרק דמם ואחר כך נאסרו בלינה או ביציאה. ואני ממעט את פיגול שמעולם לא היתה לו שעת הכושר, בגלל שבזריקת הדם הוא כבר היה פיגול.

שואלת הברייטא: **ואם תאמר בשר שנטמא וכו':** ואם תשאל, אם כן בשר שנטמא לפני זריקת הדם, ואכלו אדם טמא **לאחר זריקת הדם**, מדוע הוא חייב עליו משום אכילה בטומאה? הרי מעולם לא היה לבשר הזה שעת הכושר, כי הוא כבר נטמא לפני זריקת הדם. ומשיבה: **מפני שהציץ מרצה:** בגלל שהציץ מרצה על הטומאה, נחשב הדבר שנזרק דמו בכשרות, ובשרו נותר לטהורים, אפילו שבאמת אסור לאכול אותו.

עד כאן הברייטא.

נטמא אין יוצא לא וכו': מדברי הברייטא עולה שרק בשר שנטמא לפני זריקת הדם, הציץ מרצה עליו (ולכן האוכלו בטומאה חייב כרת). אבל בשר שיצא לפני זריקת הדם, הציץ לא מרצה עליו (ולכן האוכלו בטומאה אינו חייב כרת). ואם כן מוכח שהזריקה על 'יוצא' אינה מועילה.

מאן שמעת ליה וכו': ומי הוא התנא ששמעת שהוא סובר 'אין זריקה מועילה ליוצא'? הוא רבי אליעזר, הסובר כן לגבי דין 'מעילה'. הדין הוא שזריקת הדם

מתירה את הבשר בהנאה, אבל לדעת רבי אליעזר הזריקה לא מועילה להתיר בשר 'יוצא' בהנאה. והיינו משום שהזריקה על 'יוצא' אינה מועילה כי הציץ לא מרצה עליו.

ואם כן, הרי הברייתא - שהיא דעת רבי אליעזר - אומרת שהציץ מרצה על אכילות (כי הציץ מרצה על זריקת הדם של בשר שנטמא). ולפי זה אי אפשר להפוך את הברייתא לעיל, ולומר שרבי אליעזר סובר שהציץ לא מרצה על אכילות ורבי יוסי סובר שהציץ מרצה! וממילא נפל התירוץ על הסתירה בין שתי הברייתות, האם ציץ מרצה על דם של יחיד שנטמא במזיד או לא (שרצינו לומר שהם נחלקו במחלוקת רבי אליעזר ורבי יוסי).

הגמרא מביאה תירוצים אחרים לסתירה בין הברייתות:

אלא אמר רב חסדא: התירוץ לסתירה הוא כך. הברייתא השניה האומרת שהציץ מרצה על יחיד במזיד, סוברת כרבי אליעזר שאמר הציץ מרצה על אכילות (ורבי אליעזר סובר שלא קונסים את המזיד). והברייתא הראשונה האומרת שהציץ לא מרצה על יחיד במזיד, סוברת כרבנן בתרומה הנ"ל (בתורם מהטמא על הטהור במזיד, החולקים על רבי יוסי וסוברים) שלא קונסים במזיד.

קושיא: אימר דשמעת ליה לר' אליעזר דמרצה ציץ על אכילות, דלא קניס מי שמעת ליה? אמנם שמעת שרבי אליעזר סובר שציץ מרצה על אכילות, אבל מניין לך שרבי אליעזר חולק על רבנן ואינו קונס במזיד?

תירוץ: אין, כי היכי דשמעת וכו': כן! כמו שר' יוסי סובר שלא קונסים מזיד בתורם מטמא על הטהור, כך גם רבי אליעזר סובר כן. וכמו שכתוב במפורש בברייתא בתורם מטמא על הטהור 'רבי אליעזר אומר בין בשוגג בין במזיד תרומתו תרומה'.

קושיא: אימר דשמעת ליה לרבי אליעזר בתרומה דקילא, בקדשים דחמירי מי שמעת ליה? אמנם שמעת שרבי אליעזר סובר לגבי תרומה שלא קונסים את המזיד, אבל מניין לך שגם בקודשים לא קונסים את המזיד? והרי קודשים חמורים יותר מתרומה! **תירוץ:** אם כן הא אמאן תרמייה? בהכרח צריך לומר שאין חילוק בין קודשים לתרומה, כי אחרת כמו מי תעמיד את הברייתא השניה!?

תירוץ נוסף לסתירה:

רבינא אמר: יש הבדל בין מקרה שהדם נטמא במזיד, למקרה שזרק על המזבח דם טמא במזיד. על דם שנטמא במזיד הציץ מרצה, אבל על זריקת דם במזיד הציץ לא מרצה אלא רק על זריקה בשוגג. ולכן הברייתא הראשונה מדברת על זריקת דם במזיד, ועל כך הציץ לא מרצה. ואילו הברייתא השניה מדברת על טומאת דם במזיד, ועל כך הציץ כן מרצה.

תירוץ נוסף לסתירה:

ורב שילא אמר: ההבדל הוא הפוך. על זריקת דם טמא במזיד הציץ מרצה, אבל על טומאת דם במזיד הציץ לא מרצה אלא רק על טומאה בשוגג. ולכן הברייתא הראשונה מדברת על טומאת דם במזיד, ועל כך הציץ לא מרצה. ואילו הברייתא השניה מדברת על זריקת דם במזיד, ועל כך הציץ כן מרצה.

קושיא: **ולרב שילא הא קתני שנטמא בין בשוגג בין במזיד:** הרי כתוב בברייתא השניה שהדם נטמא בין בשוגג ובין במזיד והציץ מרצה. אם כן הוא מרצה על טומאה במזיד! תירוץ: **הכי קאמר נטמא בשוגג וזרקו בין בשוגג בין במזיד:** כוונת הברייתא לומר כך. דם שנטמא בשוגג, וזרקו בין בשוגג בין במזיד, הציץ מרצה.

קושיא: **ת"ש דם שנטמא וזרקו בשוגג הורצה במזיד לא הורצה:** מוכח שעל זריקה במזיד הציץ לא מרצה! תירוץ: **הכי קאמר 'דם שנטמא וזרקו בין בשוגג בין במזיד, נטמא בשוגג הורצה במזיד לא הורצה':** כלומר על זריקה בין בשוגג ובין במזיד הציץ מרצה, אבל על טומאה רק בשוגג הוא מרצה ולא במזיד.